

שימוש בנדנדת קפיץ בשבת

שאלה

האם מותר להשתמש בנדנדת לתינוק על קפיץ בשבת.
האם מותר למתוח את הקפיץ בשבת?
האם מותר להפעיל את הנדנדה כאשר הקפיץ נמתח מערב שבת?

תשובה

מותר למתוח את הקפיץ בשבת.

נימוקים

הבית יוסף (סימן שלח) מביא את דברי האגור, שמותר להשתמש בשעון בשבת, כאשר הפעלתו על ידי קפיץ או משהו כדומה נעשית מערב שבת:

כתב האגור (סי' תקיט) שהשיב אביו ז"ל על זוג המקשקש לשעות עשוי על ידי משקולת שמותר להכינו ולערכו כדי שילך ויקשקש כל השבת משום דעיקר טעמא דריחיים של מים דאיכא מאן דאסר בפרק קמא דשבת (יח). משום דאוּשָׁא מילתא היינו שיאמרו ריחיים של פלוני טוחנין בשבת דסברי בשבת נתן בהם חיטים וטעם זה לא שייך כלל גבי זוג המקשקש שהכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום על יום שלאחריו ובאותו היום שהוא מקשקש אין מתקנין אותו כלל וכן יש לפסוק הלכה למעשה וכן עמא דבר

וכן פסק למעשה בשו"ע (שם סי"ג).

בשערי תשובה (סק"ב) דן בשאלה אם מותר למתוח את הקפיץ של השעון בשבת, ובמשנ"ב (סקט"ו) הביא בזה מחלוקת אחרונים, וציין שדעת החכמת אדם לאסור מן התורה, משום מתקן מנא, וציין שעל כל פנים מדרבנן אסור (שער הציון שם סקט"ו).

במנחת שלמה (חלק א סימן ט) דן אם מותר למתוח קפיץ של צעצועים בשבת. סברתו היא, ששעון אמור לעבוד כל הזמן, ולכן ניתן לומר שכשהוא עומד, הוא 'מקולקל'. אבל צעצוע של ילדים לפעמים עובד ולפעמים נח, וזו דרכו. לכן אי אפשר לומר שכשהוא עומד הוא מקולקל.

מסתבר דהואיל ואם היה המאוורר מתוקן על אופן זה שתנועתו נעשית לא ע"י זרם כי אם בעזרת קפיץ מסתבר שהיה מותר לעשותו גם בשבת אף להאוסרים עריכת שעון, משום דכמו שרשאי כל אדם להקר את עצמו ע"י תנופת מפוח שמנענע אותו הנה והנה, כך הוא רשאי לגרום תנועה זו ע"י מתיחת קפיץ הואיל והמתיחות אינה נשאת בו קבוע לעולם, (וה"ה נמי שלפ"ד מותר למתוח קפיץ של צעצוע ילדים כעין רכבת ואוטו כדי לצחק בו כמו שמותר לפתוח דלת שהיא חוזרת ונסגרת ע"י קפיץ...)

אמנם, אחרי כן כתב בהערה שם:

אך ראיתי בחזו"א סי' נ' אות ט' שכתב לענין עריכת שעון "הכא ע"י עריכתו יוצר כח חדש בהמסובב שידחוק על האופנים שינועו כולם והעמדתו על תכונה זו הוא בונה או מכה בפטיש" עכ"ל, ומסופקני לפי"ז בצעועי ילדים דאף שהתנועה הנעשית ע"י עריכת הקפיץ היא רק לשעה פורתא, וגם אין זה בגדר תיקון כי אם שימוש גרידא, מ"מ אם בעריכת שעון הוא סובר דחשיב בגלל זה שיוצר בו כח חדש תיקון כזה שיש עליו חיוב חטאת, אפשר דה"ה נמי לשעה פורתא אף על גב דאין זה חשיב כהעמדה על תכונתו, מ"מ מחמת הכח החדש שהוא יוצר בו אפשר דאסור עכ"פ מדרבנן.

אך הרי נתבאר שגם בעריכת שעון לא חששו כלל לאיסור תורה בגלל כח חדש של תנועה כי מלבד שרבו המתירים על האוסרים, הרי גם האוסרים לא אסרו אלא מפני שחוששים דחשיב כמקולקל וכעושה כלי מחדש אבל לא בגלל כח חדש במסובב, שהרי לענין עריכת שעון כדי שיצלצל בשעות קבועות כתבו כולם דאיסורו רק משום השמעת קול אף על גב שגם בזה הוא דוחק על האופנים שינועו גם חושבני שלדעת החזו"א אסור ללחוץ בשבת על הכפתור ולסלק בכך את המחסום שמעכב ומונע את הצלצול דאף שלא אסור משום גרם השמעת קול כיון שזה רק מדרבנן וגם אין זה קול של שיר,

אבל כיון שע"י הסרת המונע הוא גורם שהפעמון ינוע לאחר זמן הרי הו"ל כגרם מלאכה דאסור עכ"פ
מדרבנן ועיין גם בחזו"א שבת סי' ל"ח ויבואר בע"ה במקום אחר.
לגבי משחק של ילדים כתב סברא נוספת (שש"כ פרק טז הערה לט):
שאיין זה שייד כלל לכינון שעון דאסרינן משום תיקון מנא... דשאני התם שהקפיץ לא רק דוחף גלגלים
לשעה מועטת, אלא ערוך ומתוקן הוא למען דעה בו את הזמן הנכון. וכן הוא בכינון של שעון מעורר.
מה שא"כ בנידון דידן שהצצוע רק נדחף כמה מטרים ושוב מפסיק לפעול.
למעשה כתב להתיר שם לגבי מתיחת קפיץ של מכונית, בשש"כ (שם סעיף יד), וכן כתב גם בפניני הלכה שבת
(חלק א, פרק טו סעיף ח).